43- KITÂBUN FÎ'L-ISTIKRÂZ
1- Ödünç Isteme, Borçlari Ödeme, Hacr, Teflîs Haklarinda Bir Takim Bâblar
2- Kendisinin Parasi Olmaksizin Yâhud Parasi Olup Da Hâzirinda Bulunmayarak Borçla Bir Mal Satin Alan Kimse Babi
3- Insanlarin Mallarini Ödemek Yâhud Telef Etmek Isteyerek Alan Kimse Babi
4- Borçlari Ödeme(Nin Vucûbu) Babi
5- Devenin Ödünç Istenmesinin Cevazi) Babi
6- Alacaklarin Güzellikle Istenmesi Babi
7- Bâb; Alacakliya Kendi Devesinden Daha Büyük Olarak Verilir Mi?
8- Borç Ödeyisin Güzel Olmasi Babi
9- Bâb: (Alacaklinin Rizâsi Ile) Borçlunun Borcunun Asagisinda (Bir Mikdâr Vererek Borcunun Tamâmini) Ödedigi Yâhud Alacakli, Alacaginin Hepsini Borçluya Halâl Ettigi Zaman Bu Caiz Ve Mesrû'dur
10- Bâb: Borçlu, Hurmayi Hurma Ile Yâhud Hurmayi Arpa, Bugday Gibi Hububat Ile Takas Ederek Yâhud ' Mahsûlü Ölçüp Tartmaksizin Tahmin Eyleyerek : Alacakliya Borç Ödedigi Zaman (Bu Caizdir)
11- Borca Girmekten Allah'a Siginan'kimse Babi
12- Borç Birakarak Ölen Kimsenin Cenaze Namazi Babi
13- Bâb: Zengin Kisinin Borcunu Ödemeyi Uzatmasi Zulümdür
14- Bâb: Hakk Sahibinin Söz Söyleme Hakki Vardir ,
15- Bâb; Bir Kimse Satma, Ödünç Verme, Emânet Birakma Suretlerinden Biri Ile Elinden Çikardigi Kendi Malini Iflâs Etmis Bir Sahsin Yaninda Buldugu Zaman, 0 Kimse Bu Mali Geri Almaya Baska Alacaklilardan Daha Haklidir
16- Alacaklinin, Hakkini Istemesini Yarina Veya Iki Üç Güne Kadar Geri Birakip Da Bu Geri Birakmayi Matl (Yânî Borç Ödemeyi Uzatma) Görmeyen Kimse Babi
17- Iflas Etmis Kimsenin Yâhud Fakirin Malini Satip Da Bedelini Alacaklilar Arasinda Bölüstüren Yâhud 0 Bedeli Kendisine Ve Yakinlarina Harcamasi Için Müflise Ve Fakire Veren Kimse Babi
18- Bâb: Bir Adam, Bir Kimseye Belli Bir Müddete Kadar Ödünç Verdigi Yâhud Satis Akdinde Bedel Için Bir Müddet Ta'yîn Ettigi Zaman (Bu Caizdir)
19- Borçtan Bir Kisminin Indirilmesi Hususunda : Sefaat Edilmesi Babi
20- Mal Zayi' Etmekten Nehyedilmesi Babi
21- Bâb: Hizmetçi, Efendisinin Malinda (Koruma Ile Vazifeli) Bir Güdücüdür. Hizmetçi O Malda Efendisinin Izni Olmadan Tasarruf Yapamaz

Rahman ve Rahim olan Allah'in ismiyle

43- KITÂBUN FÎ'L-ISTIKRÂZ

(Ödünç Isteme Hakkinda Kitâb) [1]

[2]

1- Ödünç Isteme, Borçlari Ödeme, Hacr, Teflîs Haklarinda Bir Takim Bâblar

2- Kendisinin Parasi Olmaksizin Yâhud Parasi Olup Da Hâzirinda Bulunmayarak Borçla Bir Mal Satin Alan Kimse Babi [3]

1-.....Câbir ibn Abdillah (R) söyle demistir: Ben Peygamber (S) ile beraber gaza ettim. (Dönüste) Peygamber (bindigim durgun deve için) bana:
— "Deven hakkinda nasil düsünüyorsun; bunu bana satar misin?" dedi.
Ben de:
— Evet satarim, dedim ve deveyi Peygamber'e sattim.
Peygamber Medine'ye gelince kusluk vakti deveyi kendisine getirdim. Bana devenin bedelini (ziyadesiyle) verdi (sonra deveyi de ihsan buyurdu) [4].
2-.....Âise(R)'den: Peygamber (S) -Ebu's-Sahm denilen- bir
Yahudi'den (beli) bir müddete kadar va'de ile bir mikdâr bugday satin aldi. ye demirden bir zirhi ona rehin verdi [5].

3- Insanlarin Mallarini Ödemek Yâhud Telef Etmek Isteyerek Alan Kimse Babi [6]

3-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Her kim insanlarin mallarini ödemek isteyerek (bir muamele sebebiyle) alirsa, Allah o kimseye ödemeyi müyesser kilar. Her kim de halkin mallarim telef etmeyi kasdeyleyerek alirsa, Allah da onu telef eyler" [7].

4- Borçlari Ödeme(Nin Vucûbu) Babi

Ve Yüce Allah söyle buyurdu: "Sübhesiz ki Allah size emânetleri ehline vermenizi, insanlar arasinda hükmettiginiz zaman adaletle hükmeylemenizi emreder. Allah bununla size, gerçek ne güzel Ögüt veriyor. Sübhe yok ki Allah hakkiyle isitici, hakkiyle görücüdür" (en-Nisâ: 58) [8].

4-.....Ebû Zerr (R) söyle demistir: Ben (bir seferde) Peygamber'in beraberinde bulundum. (Dönüste) Peygamber onu, yânîUhud Dagi'ni görünce:
— "Uhud'un benim için altin olmasini, ondan bir dinarin üç günden fazla yanimda beklemesini arzu etmem. Ancak bir dînâr müstesna; O bir dînâri da ben yalniz bir borç (ödemek) için hazirlarim" buyurdu.
Sonra devamla:
— "(Malca zengin) çok kimseler vardir ki, onlar (sevâbca) çok azdirlar; ancak mali (iyilik yolunda) söyle söyle sar etmis olan müs- ! tesnâ -Râvî Ebû Sihâb Abdu Rabbih önüne, sagina ve soluna isaret j etti-. Bunlar da pek azdir" buyurdu.
Sonra Peygamber bana:

— " (Ben yanina gelinceye kadar) yerinde dur!" buyurdu ve uzak ' olmayan bir yere gitti.
Bu sirada ben bir ses isittim de Peygamberdin yanina gitmek istedim. Sonra O'nun "Ben gelinceye kadar yerinde bekle!" sözünü hatirladim (da gitmedim). Gelince:
— Yâ Rasûlallah! O isittigim (ne idi)? Yâhud: O isittigim ses (ne idi)? diye sordum.
Rasûlullah:
— "Sen de (bir ses) isittin mi?" buyurdu.
Ben de:
— Evet (isittim), dedim.
Rasûlullah:
— "Yanima Cibril aleyhi's-selâm geldi de bana: Ümmetinden her kim Allah 'a hiçbir seyi ortak kosmayarak Ölürse cennete girer, sözünü söyledi" dedi.
Ben:
— (Yâ Rasûlallah) söyle söyle (zina ve hirsizlik gibi) bir günâh
islerse de mi? diye sordum. Rasûlullah:
— "Evet" diye tasdik buyurdu [9].

5-.....Ebü Hureyre (R) söyle dedi: Rasûlullah (S) söyle buyurdu:
"Benim Uhud dagi gibi altinim olsa, ondan bir mikdâr sey yanimda bulundugu hâlde üzerimden üç (gece) geçmesi beni sevindirmez; ancak bir borç (ödemek) için hazir tutmakta oldugum mikdâr beni sevindirir" [10].
Bu hadîsi Salih ibn Keysân ile Ukayl ibn Hâlid de ez-Zuhrî'den rivayet ettiler.

5- Devenin Ödünç Istenmesinin Cevazi) Babi

6-.....Selemetu'bnu Kuheyl söyle dedi: BenEbû Seleme'den isittim; bizim evde Ebû Hureyre'den söyle tahdîs ediyordu: Bir adam RasûlulIah(S)'tan borcunu ödemesini istedi. Ve isteyisinde Rasûhil-lah'a kabalik gösterdi. Sahâbîleri derhâl o kimseye (kavlen ve fiilen ezaya) azmettiler. Fakat Rasûlullah:
— "Onu serbest birakiniz. Çünkü hakk sahibinin söz söyleme hakki vardir. Bu zât için bir deve satin alin da onu bu adama verin!" buyurdu.
Sahâbîler:
— (Aradik;) bunun devesinden daha yasli ve kiymetli olandan baska deve bulamadik, dediler.
Rasûlullah:
— "O daha kiymetli olan deveyi satin alin da, onu bu zâta verin. Sübhesiz sizin hayirliniz, ödemeyi en güzel yapamnizdir" buyurdu [11].

6- Alacaklarin Güzellikle Istenmesi Babi

7-..... Huzeyfe ibnu'l-Yemân (R) söyle demistir: Ben Peygamberimden isittim, söyle buyuruyordu: "Bir kimse ölmüstü. (Melekler tarafindan) ona: (Dünyâda ne hayir isledin? diye) soruldu. O da: Ben

insanlara mal satardim. (Alacaklarimi tahsil ederken) zenginden feragat ve müsamaha eder, fakirden alacagimi hafifletirdim, dedi. Bundan dolayi o kimse magfiret olundu" [12].

Ebû Mes'ûd Ukbe ibn Amr (R): Bu hadîsi ben de Peygamber'-den isittim, demistir [13].

7- Bâb; Alacakliya Kendi Devesinden Daha Büyük Olarak Verilir Mi? [14]

8-.....Ebû Hureyre(R)'den (söyle demistir): Bir kimse Peygamber'e geldi de, alacagi olan deveyi kendisine ödemesini istiyordu. Rasûlullah (S):
—"Ona deve veriniz" buyurdu.
Sahâbîler:
— (Aradik; onun devesinden daha fazla yasta (ve kiymette) olan deveden baskasini bulamadik, dediler.
Bunun üzerine o zât, Peygamber'e:
— Sen hakkimi bana mükemmel surette verdin, Allah da sana mükâfatini mükemmel surette versin! diye duâ etti.
Rasûlullah:
— "Ona bu daha kiymetli olan deveyi verin. Sübhesiz sizin borç Ödemeyi en güzel yapanlariniz, insanlarin hayirlilarindandir*' buyurdu [15].

8- Borç Ödeyisin Güzel Olmasi Babi

9-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber'in üzerinde (bedevi) bir kimsenin genç bir deve alacagi vardi. Bu zât Peygamber'e geldi ve alacaginin ödenmesini istiyordu. Peygamber (S):
— "Bu adama devesini veriniz!" buyurdu.
Sahâbîler onun devesi yasinda bir deve aradilar, fakat ona verilecek yasta deve bulamadilar, ancak ondan daha yüksek yasta ve degerde deve buldular. Peygamber:
— "Bu daha yüksek kiymetteki deveyi ona veriniz" buyurdu. Bu emir üzerine o bedevî:
— Sen benim hakkimi bana mükemmel bir surette verdin; Allah da sana mükâfatini eksiltmeden versin! diye duâ etti.
Peygamber:
— "Sübhesiz sizin hayirliniz, borç ödeme yönünden en güzel ola-ninizdir (yânî borcunu en güzel ödeyeninizdir)" buyurdu [16].

10-.....Bize Muhârib ibnu Disâr tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R) söyle demistir: Ben (bir sefer dönüsünde) Peygamber'e geldim. Kendisi mescidde bulunuyordu. Râvî Mis'ar ibnu Kidâm: Öyle zannediyorum ki, Câbir'den bana bu hadîsi rivayet eden Muhârib ibnu Disâr duhâ vaktinde demisti, dedi. Peygamber (S) bana: "Haydi iki rek'at namaz kiV buyurdu. Benim Peygamber üzerinde (deve bedelinden) bir alacagim vardi. Peygamber bu alacagimi bana ödedi ve (bir kîrât da) ziyâde verdi [17]

.

9- Bâb: (Alacaklinin Rizâsi Ile) Borçlunun Borcunun Asagisinda (Bir Mikdâr Vererek Borcunun Tamâmini) Ödedigi Yâhud Alacakli, Alacaginin Hepsini Borçluya Halâl Ettigi Zaman Bu Caiz Ve Mesrû'dur

11-.....Câbir ibn Abdillah (R), Ka'b ibnu Mâlik'ebabasi Abdullah ibn Amr'in üzerinde borç bulundugu hâlde Uhud günü sehîd olarak öldürüldügünü haber verip, söyle demistir: Alacaklilar haklarim istemekte siddet gösterdiler. Bunun üzerine ben Peygamber(S)'e geldim (durumu anlattim). Peygamber alacaklilara hurmaligimin mahsûlünü kabul etmelerini ve babam üzerindeki haklarindan temize çikarmalarini istedi. Fakat alacaklilar bu teklifi kabul etmediler. Peygamber de hurmaligimi vermedi ve bana: "Sana kusluk vakti gelecegim" buyurdu. Ertesi sabah oldugunda kusluk vakti bana geldi. Hurmalikta dolasti. Hurmaligin mahsûlü hakkinda bereket duasi yapti. Müteakiben ben hurma mahsûlünü kestim. Alacaklilarin haklarini tamamen ödedim. Bize de hurma mahsûlünden (bir mikdâr) kaldi [18]

10- Bâb: Borçlu, Hurmayi Hurma Ile Yâhud Hurmayi Arpa, Bugday Gibi Hububat Ile Takas Ederek Yâhud ' Mahsûlü Ölçüp Tartmaksizin Tahmin Eyleyerek : Alacakliya Borç Ödedigi Zaman (Bu Caizdir) [19]

12-.....Câbir ibn Abdillah (R), Vehb ibn Keysân'a söyle haber vermistir: Babasi Abdullah, üzerinde Yahûdî bir adama otuz vesk hurma borcu birakarak vefat etmis. Câbir bu borcu ödemek için Ya-hudi'den mühlet istemis, fakat Yahûdî ona mühlet vermekten çekinmis. Bunun üzerine Câbir, Rasûlullah'm Yahûdî yaninda kendisine sefaat etmesi için, Rasûlullah ile konusmus. Akabinde Rasûlullah geldi ve Yahudi'nin alacagi otuz veska bedel bir hurmaligin mahsûlünü almasi için Yahûdî ile konustu. Fakat Yahûdî bu teklîfi kabul etmedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) hurmaliga girdi, içinde yürüdü. Sonra Câbir'e:
— "Hurmayi kes ve Yahudi'nin hakki olan alacagini ona tamamen ver!" buyurdu.
Rasûlullah geri döndükten sonra Câbir mahsûlü kesip topladi. Ve Yahudi'ye otuz vesk borcu tamamen verdi. Mahsûl onyedi vesk de kendisine fazla oldu. Müteakiben Câbir olup biteni haber vermek için Rasûlullah'a geldi. Onu ikindi namazi kilarken buldu. Rasûlullah namazdan ayrilinca, o kalan fazla mahsûlü kendisine haber verdi. Rasûlullah:
— "Sen bu vak'ayi Umer ibnu'l-Hattab'a haber ver" buyurdu. Câbir, Umer'e gitti ve haber verdi. Umer de Câbir'e:
— Ben esasen senin hurmaliginda Rasûlullah gezip dolasinca hurma mahsûlünde elbette bir bereketlenme olacagim kat'î olarak bilmistim, dedi [20].

11- Borca Girmekten Allah'a Siginan'kimse Babi

13-.....Âise (R) yegeni Urve'ye söyle haber vermistir: Rasûlul-lah (S) namâz(akabin)da duâ eder

ve: "Allâhumme innî eûzu bike mine'l-me'semi ve'l-magrami(= Yâ Allah, ben günâhtan ve borçtan sana siginirim)" sözlerini söyler idi. Bir sözcü kendisine:
— Yâ Rasülallah! Borçtan Allah'a siginmaniz ne kadar çok oldu, dedi.
Rasûlullah:
— "Kisi borçlandigi zaman konusur, yalan söyler; va'deder, akabinde ya3 dinden döner" buyurdu [21]
.

12- Borç Birakarak Ölen Kimsenin Cenaze Namazi Babi

14-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S): "Her kim mal birakirsa* o mal ölenin mirasçilarina âiddir. Her kim de borç ve aile agirligi birakirsa bu da bize âid olur" buyurmustur [22].

15-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Her bir mü'mine ben muhakkak dünyâ ve âhiret islerinde daha yakinimdir. Isterseniz (delîl için) su âyeti okuyunuz: O Peygamber, müzminlere öz nefislerinden daha yakindir. Zevceleri de (mü'minle-rin) analaridir. Hisimlar da Allah *in Kitabi 'nda birbirlerine diger mü •-minlerden ve muhacirlerden daha yakindirlar.. (ei-Ahzâb: 6).îste bundan böyle herhangi bir mü'min ölür de mal birakirsa, bu mala kim olurlarsa olsunlar onun asabesi mirasçi olsun. Herhangi bir mü'min de borç yâhud (fakir bir) aile birakirsa, o da bana gelsin; ben onun velîsiyim"[23].

13- Bâb: Zengin Kisinin Borcunu Ödemeyi Uzatmasi Zulümdür

16-.....Ebû Hureyre (R) söyle diyordu: Rasûlullah (S): "Zengin kisinin borcunu ödemeyi uzatmasi zulümdür" buyurdu [24].

14- Bâb: Hakk Sahibinin Söz Söyleme Hakki Vardir [25],

Ve Peygamber (S)'den:
"Ödeyecek seyi bulan kimsenin borç ödemeyi gecekîirip uzatmasi, ona ceza vermeyi ve irzini halâl kilar" sözü ! zikrolunuyor [26]. :
Sufyân es-Sevrî: '7rz"a, "Bana hakkimi ödemeyi uzattin" der; cezasi da habsetmektir, demistir [27]

17-.....Ebû Hureyre(R)'den (söyle demistir): Peygamber(S)'e bir adam geldi; Peygamber'in kendisine olan borcunu ödemesini istiyordu. Peygamber'e karsi kabalik etti. Bunun üzerine sahâbîleri onu ezâlandirmayi kasdettiler. Peygamber hemen: "Onu (serbest) birakin. Sübhesiz her hakk sahibinin (hakkini) söylemek hakki vardir" buyurdu [28].

15- Bâb; Bir Kimse Satma, Ödünç Verme, Emânet Birakma Suretlerinden Biri Ile Elinden Çikardigi Kendi Malini Iflâs Etmis Bir Sahsin Yaninda Buldugu Zaman, 0 Kimse Bu Mali Geri Almaya Baska Alacaklilardan Daha Haklidir

Hasen Basrî: Iflâs ettigi ve iflâsi hâkim huzurunda meydana çiktigi zaman, artik onun kendi malinda tasarruf hürriyeti caiz olmaz; satim ve alim yapmasi da caiz olmaz, demistir [29].
Saîd ibnu'l-Müseyyeb de söyle demistir: Usmân ibnu Affân: Iflâsi meydana çikmadan önce, kendi hakkindan bir sey almis olanin aldigi sey kendisinindir. Kendi malini ayniyle bir sahsin yaninda taniyan insan da o mali almaya baskalarindan daha haklidir, diye hükmetti [30].

18-.....Bize Yahya ibnu Saîd tahdîs edip söyle dedi:Bana Ebû Bekr ibn Muhammed ibn Amr ibn Hazm haber verdi. Ona da Umer ibnu Abdilazîz haber verdi. Ona da Ebû Bekr ibn Âbdirrahmân ibn Haris ibn Hisâm haber verdi. O da Ebû Hureyre'den söyle derken isitmistir: Rasûluüah (S) söyle buyurdu (yâhud: Rasülullah'tan isittim, söyle diyordu): "Her kim (veresiye) satmis oldugu malina, iflâs etmis olan kimsenin -yâhud insanin- yaninda ayniyle ulasirsa, o kimse o mala sâhib olmaya baskalarindan daha haklidir [31].

16- Alacaklinin, Hakkini Istemesini Yarina Veya Iki Üç Güne Kadar Geri Birakip Da Bu Geri Birakmayi Matl (Yânî Borç Ödemeyi Uzatma) Görmeyen Kimse Babi [32]

Ve Câbir söyle dedi: Alacaklilar babamin borcu hususundaki haklarini istemekte siddet gösterdiler. Peygamber, (S) onlardan hurmaligimin mahsûlünü kabul etmelerini istedi. Onlar bu teklifi kabul etmediler. Bunun üzerine Peygamber hurmaligi onlara vermedi ve mahsûlünü de onlar için kestirmedi. Ve bana: "Yarin sana gelecegim" buyurdu. Ve sabah oldugu zaman kusluk vaktinde bize geldi. Hurmaligin mahsûlü hakkinda bereket duasi yapti. Sonra ben alacaklilara olan borcu qdedim [33].

17- Iflas Etmis Kimsenin Yâhud Fakirin Malini Satip Da Bedelini Alacaklilar Arasinda Bölüstüren Yâhud 0 Bedeli Kendisine Ve Yakinlarina Harcamasi Için Müflise Ve Fakire Veren Kimse Babi

19-.....Câbir ;bn Abdillah (R) söyle demistir: Bir sahâbî kendisine âid bir köleyi (ben öldükten sonra hürsün diyerek) müdebber olarak âzâd etmisti. (Sonra bu zât fakir düstü ve kölenin bedeline muhtaç oldu.) Peygamber (S) bu köleyi aldi da:
— "Bunu benden kim satin almak ister?" deyip artirmaya koydu.
Sonunda o köleyi Nuaym ibnu Abdillah satin aldi. Peygamber kölenin bedelini aldi da, bu bedeli o muhtâc olan zâta verdi [34].

18- Bâb: Bir Adam, Bir Kimseye Belli Bir Müddete Kadar Ödünç Verdigi Yâhud Satis Akdinde Bedel Için Bir Müddet Ta'yîn Ettigi Zaman (Bu Caizdir)

Ibn Umer: Belli bir müddete kadar ödünç verilen seyde be's yoktur. Ödünç veren kimseye kendi dirhemlerinden daha üstünü verilse bunu sart kilmadigi müddetçe bunda da be's yoktur, demistir [35].

Atâ ibn Ebî Rebâh ile Amr ibn Dînâr: Ödünç alan kimse ödünç verilen seyden (aralarinda kararlastirilan) müddete kadar faydalanir (vakti uzatamaz), demislerdir [36].

el-Leys dedi ki: Bana Ca'fer ibn Rabîa, Abdurrahmân t» ibn Hürmüz'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti: Rasûlullah, Isrâîl ogullarindan bir kimse zikretti. O kimse IsrâîI ogullari'nin birinden kendisine ödünç vermesini istemis. O da istedigi bin dînâri, belirlenmis bir müddete kadar ödünç olarak ona teslim etmis., Kefalet babinda geçen uzunca hadîs [37].

19- Borçtan Bir Kisminin Indirilmesi Hususunda : Sefaat Edilmesi Babi

20-.....Câbir ibn Abdillah (R) söyle demistir: Babam Abdullah Uhud'da vuruldu. Arkada çocuklar ve borç birakti. Ben alacaklilara babamin borcundan bir kismini indirmelerini istedigimi ulastirdim. Onlar benim istegimi kabul etmediler. Bunun üzerine Pey-gamber'e geldim de kendisinden alacaklilar yaninda bana sefaat etmesini istedim. Peygamber onlardan bu borç indirmeyi istediginde, onlar yine kabul etmediler. Bunun üzerine Peygamber (S) bana:

— "Yâ Câbir, hurmani (toplayip) herbir nev'i ayri ayri siniflandir: Acve denilen iyi hurmayi bir boy yap; Izku ibn Zeyd denilen nev'-ini ayri bir boy yap; el-Line denilen az degerli olanim da ayri bir boy yap. Sonra ben sana gelinceye kadar alacaklilari hazir et" buyurdu. Ben Peygamber'in bu emirlerini yaptim. Sonra Peygamber (S) geldi ve hurma harmaninin üzerine oturdu. Ve bu hurma nev'ilerîn-den alacaklilardan herbir adamin hakkini ölçtü, nihayet onlarin haklarini tastamam verdi. Ve hurma sanki ona hiç el sürülmemisçe-sine oldugu gibi artip kaldi.

Ve ben bizim bir saka devemiz üzerinde Peygamberin maiyye-tinde gazveye gittim. Deve yoruldu ve beni ordudan geride birakti. Peygamber arkasindan deveye deynekle vurdu. Peygamber:

— "Medine'ye kadar sirti sana âid olarak bu deveyi bana sat"

buyurdu.

Medine'ye yaklastigimiz zaman ben kendisinden izin isteyip:

— Yâ Rasûlallah, ben yeni güveyi olmus bir kimseyim, dedim.

Rasûlullah:

— "Ne ile evlendin; kizla mi, yoksa dul ile mi?" dedi.

Ben:

— Dul ile evlendim. Babam Abdullah vuruldu ve arkasinda birçok küçük kiz çocuklari birakti. Bunun için ben onlari ögretecek ve onlari terbiye edip edeblendirecek dul bir kadinla evlendim, dedim.

Bu konusmadan sonra Rasûlullah:

— "Ailene git" buyurdu.

Akabinde ben eve geldim. Ve dayima deveyi sattigimi haber verdim. Dayim beni kinadi. Ben kendisine devenin yorulmasini, Peygam-
ber'den olan isi ve Peygamberin deveye deynekle vurusunu haber verdim. Peygamber gelince ben kusluk vakti devemi teslîm etmek üzere kendisine götürdüm. Peygamber bana hem devenin bedelini, hem deveyi, hem de cemâatle beraber olan ganîmet payimi verdi [38].

20- Mal Zayi' Etmekten Nehyedilmesi Babi

Ve Yüce Allah'in su kavilleri:
a. "Allah bozgunculugu Sevmez" <el-Bakara: 205).
b"Allah elbette fesâdcilarin (bozuk) isini düzeltmez "(Yûnus: si)
c"Medyenliler: Yâ Suayb, atalarimizin taptigi seylerden yâhud mallarimizda dileyecegimiz seyleri yapmamizdan vaz geçmemizi sana namazin mi emrediyor? Çünkü sen muhakkak yumusak huylu, çok akilli bir kimsesin, dedilerf> (Hûd: 84 >.
d-"Allah'in sizi basina diktigi mallarinizi beyinsizlere vermeyin. Kendilerine bunlardan yedirin, giydirin, onlara güzel söz söyleyin" (en-Nisâ: 5 >.
Ve beyinsizlikte hacr konulmasi, aldatmaktan da nehyedilmesi (babi) [39].

21-.....Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Bir kimse Peygamber(S)se: Ben alisveris islerinde aldatiliyorum, dedi. Peygamber de ona: "Sen birsey satin almak istedigin zaman: (Islâm'da) aldat-mak yoktur, de" buyurdu. Bundan sonra artik o zât bu sözü söyler oldu [40].

22-.....Mugîre ibn Su'be'nin kâtibi Verrâd'dan: Mugîre ibnu Su'be söyle demistir: (Muâviye'ye istegi üzerine sunu yazmistir:) Peygamber (S) söyle buyurdu: * 'Allah size analara itaatsizlik etmeyi, kiz çocuklarini diri diri gömmeyi, verilmesi gereken borcunuzu men' etmeyi ve alma hakkiniz olmayan seyi almayi haram kildi. Ve yine Allah sizin için dedikodu etmeyi, çok soru sormayi ve mali zayi' etmeyi kerîh gördü" [41].

21- Bâb: Hizmetçi, Efendisinin Malinda (Koruma Ile Vazifeli) Bir Güdücüdür. Hizmetçi O Malda Efendisinin Izni Olmadan Tasarruf Yapamaz

23-.....Abdullah ibn Umer (R), Rasûlullah(S)'tan söyle bu yürürken isitmistir: "Sizler hepiniz birer güdücüsünüz ve herbirini kendi güttügünden sorumludur: Devlet baskani bir güdücüdür ve mi, letin haklarini korumaktan sorumludur. Erkek, ailesi içinde bir gi dücüdür; o da güttüklerinin haklarindan sorumludur. Kadin d zevcesinin evinde bir disi güdücüdür; o da güttüklerinden (aile yuvî sinm güzel idare ve korunmasindan) sorumludur. Hizmetçi de efe) disinin malinda bir güdücüdür (yânî bir gözeticidir); o da güttüg maldan (onu güzel korumaktan) sorumludur".
Abdullah ibn Umer devamla söyle dedi: Ben bu sorumlularin s< rumluluklanm Rasûlullah'tan sübhesiz kat'î olarak isittim. Bir de öj saniyorum ki, Peygamber (S): "Genç bir erkek de babasinin

mali da bir güdücüdür; o da güttüklerinden sorumludur. Hepiniz birer g dücüsünüz ve herbireriniz güttügünden sorumludur" buyurdu

---

[1] Ebû Zerr rivayetinde kitâb basligi "Istikraz, Edâi'd-Duyûn,iHacr, Teflîs Hakkinda Kitâb" seklinde gelmistir.
Buna göre musannif, haklarinda gelen hadîslerin az olmasi ve birbirlerine ilgileri bulunmasindan dolayi bu üç isi de bir yerde toplamis oluyor. Ibn Hacer, Aynî ve Kastallânî'nin kendi serhlerindeki nüshalarda da böyledir, Buhârî nüshalarinin hepsinde bu borç isteme unvanindan sonra bir de "Borçlan Ödeme" vardir. "Ödünç istemeyi" "Borçlarin ödenmesI"nin ta'kîb etmesi tabiî bir tertîbdir.

[2] el-!stikraz, ödünç bir sey istemektir.
el-Hacr, lügatte: Mutlak surette men' etmektir ki, vermemek demektir. Fikihta ise yas küçüklügü, delilik, bunaklik gibi bir sebebden dolayi belli bir sahsin kavlen tasarrufunun geçerliligini men' etmektir. Hacr edilen sahsa Mahcur denilir. Hacr, hâ'nin üç harekesiyle birinci bâbdan bir masdârdir. Akim insâni çirkinliklerden men' etmesi sebebiyle akla da hacr denilmistir. el-Fecr: 5. âyetindeki "Zî-hicr" da akil ile tefsîr edilmistir.
eî-Teflts: Hâkim bir kimsenin müflis olduguna hükmeylemek.
et-tflâs: Bir adamin mali tükenmek ma'nâsmadir ki, müflis olmak ta'bîr olunur; hemzesi selb Içindir. Gûyâ ki akçeleri fulûs oldu yâhud yaninda bir pulu kalmadi demeye mahal oldu.
îflâs, iki fetha ile Feles'tçn isimdir. Feles, mali bitirip pula muhtâc olmaga denir. Fels, fâ'nin fethi ve lâm'in sükûnu Ile pula ve mangira denir. Selefte sik-kelendirilir ve kullanilir idi (Kaamûs Ter,)

[3] Böyle borçla alisverisin cevazinda Icmâ' vardir. Bu cevazin en açik delili: "Ey îmân edenler, ta'yîn edilmis bir vakte kadar birbirinize borçlandiginiz zaman onu yazin,..'* (el-Bakara: 282) borçlanma âyetidir. Buhârî bu âyetle sabit olan cevaz hükmünü iki hadîs sevkederek te'yîd etmistir.

[4] Bu hadîs, borçla mal almanin cevazini ifâde etmekte pek sarihtir. Peygamber deveyi Câbir'den satin aldiginda bedeli yaninda hazir degildi. Bu sebeble bedeli derhâl vermedi de Medine'ye geldiginde verdi

[5] Bu Âise hadîsi de borçlanarak alisverisin cevazina delâlet etmekte gayet açiktir.

[6] Bu baslik, getirilecek olan hadîsin kisaltilmis seklidir. Hadîs, ödemek maksa-diyle alinan mala Allah'in ödeme kolayligi ihsan etmesini, Ödememe ve telef etme maksadiyle alinan malin da feyzi ve bereketini, hayir ve menfaatini gidermesini ifâde etmektedir.

[7] Bunu açiklar mâhiyette bir hadîs sudur:
Âise borç aliyordu. Kendisine: Ne cesaretle borç aliyorsun; ödeyecek malin yoktur, denildi. Âise: Ben Rasûlullah(S)'tan: "Borcunu Ödemek niyeti bulunan her kula muhakkak Allah tarafindan yardim olur" buyururken isittim. Ben de Allah'in bu yardimini dilerim, dedi (Hâkim)

[8] Buhârî basliktaki borç ödemenin vâcibligi hükmünü en-Nisâ: 58. âyetle te'yîd etmistir.
Ibn Abbâs'tan âyetteki emânetleri edâ etme hükmünün umûmî ve her türlü vazifeleri sâmil oldugu görüsü rivayet edilmistir. Cemi' sîgasiyle gelmesinden dolayi âlimler, emânet ile maksad namaz, oruç, zekât gibi Allah'in kullan üze- * rinde bulunan vedîa gibi haklaridir, demislerdir, iste bütün bu haklarin ve vazifelerin ödenip yerine getirilmesi, bu âyetle emredilmistir. Bu dünyâda Ödenmeyen haklar, kiyamet gününde alinir.

[9] Hadîsin basliga uygunlugu "Ancak bir borç (ödemek) için hazir tutmakta oldugum dînâr müstesna" sözündedir. Çünkü bu sözde borç ödemeye ehemmiyet vermeye delâlet etmekte olan sey vardir.
Hadîsin orta kisminin ma'nâsi söyle de söylenmistir: "Çok kimseler vardir ki mal cihetiyle zengindirler, fakat sevâb cihetiyle fakirdirler. Ancak mali halkin ihtiyâcina ve çesitli hayir yollarina -eliyle önüne, sagina, soluna isaret ederek-söyle söyle harcayan müstesnadir. Öyleleri hem mal, hem sevâb yönünden zengindirler. Fakat bu seciyyede insanlar maalesef pek azdirlar"

[10] Bu hadîsin de basliga delâleti bundan Önce geçen hadîsin delâleti gibidir. Bâzilari metindeki "Enlâ yemurre"dtki "lâ" zâiddir demis; bâzisi da "Mâyesurru-«r'nin basinda "mâ" nâfIye ise evet, amma bu "mâ" mevsûle ise hayir, zâid degildir demistir (Aynî).

[11] Hadîsin basliga delîlligi, hayvana bedel hayvan verilmesidir. Bu hadîsin Müslim'deki rivayetinde Rasûlullah'in o zâttan deve ödünç aldigi bildirildigi için basliga uygun bulunmustur.

[12] Hadîs, Alisverisler Kitâbi'nda daha genis bir metin ile geçmisti. Buradaki rivayet daha kisa oldugu için, oradaki metinden bâzi tamamlayici sözler parantez içlerinde verildi.
Hadîsin basliga delîlligi, alacaklarin güzellikle istenmesinin magfirete se-beb olusu hususudur.

[13] Bu sekilde isnâd etmek, rivayet âlimlerine göre ta'lîk suretinde mevsûlen rivayet etmektir. Müslim'in bir rivayeti bu mevsûllugu daha iyi belirtmektedir: Huzeyfe ile Ebû Mes'ûd bir arada otururken, Huzeyfe yukanki hadîsi rivayet etmis, Ebû Mes'ûd da Huzeyfe'yi dogrulayarak: Evet, ben de Rasûlullah'tan bu suretle isittim, demistir. Böylece bu hadîsi iki sahâbî mevsûl olarak rivayet etmis bulunuyorlar.

[14] Yânî ödünç almis olan kimse, ödünç verene, ödünç almis oldugu deveden daha büyügünü verir mi? Sorunun cevâbi hazf edilmistir; takdiri "Evet, verir "dir.

[15] Hadîsin basliga delIUigi gayet açiktir.

[16] Hadîsin basliga delîlligi açiktir

[17] Bu Câbir hadîsinin delîlligi ise "Peygamber bana olan borcunu ödedi ve fazla da verdi" sözündedir. Çünkü borcu fazlasiyle ödemek, güzel ödemedir.
Bu hadîs, Namaz Kitabi; "Seferden dönüste kilman namaz bâbi"nda da ayni isnâd ile geçmisti.
"Câbir dedi ki: Ben bu kîrâti.keseme koydum, yanimdan hiç ayirmazdim. Sâm askerleri Harre günü Medine'ye geldigi ve Medine'de yagmacilik yaptiklari sirada benden de bu bir kîrâti aldilar" (Kastallânî)

[18] Hadîsin basliga delîlligi "Peygamber alacaklilardan hurmaligin mahsûlünü kabul etmelerini ve babami borç bagindan çözüp temize çikarmalarim istedi" sö-zündedir. Bunun beyâni söyledir: Câbir'in hurmaliginin mahsûlü babasinin borcundan az idi. Peygamber alacaklilardan, Câbir'in onlarin alacaklarinin asagisinda ödeme yapmasini ve

onlarin da babasini borçtan çözüp temize çikarmalarini istedi. Onlar bu teklîfi kabul etmeyince Peygamber ertesi günün sabahinda hurmaliga geldi, hurmalari gözü ile gördü, hurmaligin mahsûlü hakkinda bereket duasi yapti. Akabinde Câbir mahsûlü kesip topladi. Alacaklilara olan borcu tamamen ödedi. Peygamber'in bereket duâsiyle \)u mahsûlden bir mikdâr sey de artip kaldi (Aynî).

[19] Buhârî'nin bu baslik ile maksadi-sirf ahde vefa ve mutlak surette borcu vâdesinde ödemek için, diger ivâzlasmalarda cevaz verilmeyen tahmin ve takdir keyfiyetinin borçlara vefada tecvîz buyuruldugunu meydana çikarmaktir. Nitekim ariyyelerde de zaruret ve ihtiyâç üzerine muzâbene alisverisi tecvîz edilmistir. Esâs i'tibâriyle muzâbene denilen mübadele de cehlve aldatma bulundugu için nehyedilmis iken, zaruret sevkiyle bir iki agacin mahsûlü hakkinda Peygamber tarafindan tecvîz buyurulmustur. Iste borçlan ödemekteki mucâzefe de (yânî ölçüp tartmadan, tahminle>ödeme de) sirf vefa olarak tecvîz edilmistir.

Buhârî bu konudaki cevaz hükmünü Câbir'in buradaki hadîsiyle isbât etmistir.

[20] Hadîsin basliga delîlligi "Rasûlullah geldi ve Yahudi'nin alacagi otuz veska bedel bir hurmaligin mahsûlünü almasi için Yahûdî ile konustu" sözündedir. Ra-sûlullah'in Yahudi'ye yaptigi bu teklif, basliktaki konunun cevazina delîl olmaktadir.

Bir vesk = 60 sâ' ve her sâ' Iraklilar1 a göre 1040 dirhem olduguna göre, otuz vesk (30 x 60 = 180 x 1040 = 187.200 dirhem) 4.680 eski okka eder ki, 6.002,324 kg'a esittir.

Rasûlullah'm sahâbîler arasindan bilhassa Umer'e haber vermesini emretmesi, Câbir'in borcu ile Umer'in pek yakindan ilgilenmesi ve belki de bu hâdisenin evvellerinde hazir bulunmus olmasindandir.

[21] Buradaki baslik bâzi Buhârî nushalannda "Borçtan Allah'a siginma babi" tarzindadir. Hadîsin basliga uygunlugu açiktir. Hadîste borçlunun rûh haleti belîg bir vecîzlikle anlatilmistir: Bunalmis sahis birçok özürler sayar, yalan söyler, va'dler yapar, sözünde durmaz. Borç aslinda ferdî ve içtimaî bir ihtiyâç ile basvurulan medenî bir muamele oldugu için kötü degildir. Fakat çok defa kötülüklere vesile oldugu için borçtan sakindirilmistir. Bu sebeble sârih Ibnu Battal: Bu hadîs seddi zerâyi'in (= günâh yollarini kapatmanin) vucûbuna delîldir, demistir.

[22] Hadîs borçlu olmanin borçluya karsi gereken dînî vazifeleri yapmaya mâni' olmayacagini ifâde etmektedir. Baslik da bunu açikliga kavusturmak için açilmistir.

Peygamber'in borçtan Allah'a siginmasi ise borcun kötülügünden degil, fakat borçlanma üzerine sabit olup duracak bir sürü derdler ve gailelerden dolayidir

[23] Peygamber'in.borçlu ölenlerin cenaze namazini kilmamasi Islâm'in evvelinde idi. el-Ahzâb: 6 âyetinin inmesinden sonra Ölen mü'minlerin borçlan Peygamber tarafindan hazîneden ödenerek namazlari kilinmistir. Sârih îbn Battal: Borçlu ölenlerin Peygamber tarafindan cenaze namazlarinin kihnmamasi yolunda cereyan edip gelen Peygamber fiili, bu hadîslerle neshedilmistir, demistir. Esasen, Buhârî'nin bu iki hadîsi bu baslik altinda getirmesinin gayesi de budur. Hadîslerin basliga uygunluk noktasi da budur.

[24] Hadîs, basligin aynidir. Bu, Havale Kitâbi'nda "Zengin üzerine havale yaptigi zaman bâbi"nda geçen hadîsin bir parçasidir.

[25] Yânî hakk sahibi hakkini istemeyi tekrar ettigi zaman kinanmaz.

[26] Buhârî evvelâ muallak hadîsi zikretti, sonra da Sufyân'dan bunun tefsirini zikretti. Bunun basliga uygunlugu "Irzahu" kavlinden alinir. Çünkü Sufyân "Irz" lâfzini "Sen benim hakkimi geciktirip uzattin" sözüyle tefsîr etmistir. Bu da, gizli olmayacagi üzere bir söz söylemedir. Burada muallak getirilen hadîsi Ah-med ile Ishâk Müsned lerinde; Ebû Dâvûd, en-Nesâî ve Ibnu Mâce Sönenlerinde, senediyle Peygamber'e ulastirilmis olarak getirmislerdir.

[27] Sufyân'in bu tefsirini de el-Beyhakî, el-Faryabî yolundan senedli olarak getirmistir

[28] Hadîs, pâb basligini içine almakta oldugu için uygunluk pek açiktir. Hadîs bu kitâbda daha genis olarak geçmisti

[29] Çünkü hâkim huzurunda Iflâsi meydana çikan sahis mâlî tasarruflarindan, hacr, yânî men' edilmis bir mahcurdu

[30] Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in bu naklini Ebû Ubeyd Kitâbu'l-Emvâl'de; Beyhakî de Sünen'de Saîd'e varan sahîh bir isnâdla getirmislerdir.

[31] Hadîsin basliga uygunlugu bilhassa "Alisveriste" sözündedir. Bu hadîsi ayni sened ve metinle Müslim de Musâkaat Kitâbi'nda getirmis ve farkli rivayetlerini de göstermistir: Müslim, Musâkaat; Müslim Tercemesi, V, 77, 22-(1559).

[32] Bu bâb basligi ve altindaki Câbir hadîsi Nesefî nüshasinda yoktur. Onun Için sarihlerin çogu ve îbn Battal bunu serh etmemislerdir

[33] Hadîsin basliga delîlligi "Yarin sana gelecegim" sözündedir. Bu ta'lîk tarzindaki Câbir hadîsi yakinda mevsûlen geçmisti.

[34] Bâb basligina delil olmak üzere Buyu' Kitâbi'nda geçmis olan müdebber hadîsini kisaca getirdi. Bu hadîsle ilgili açiklama insâallah Itk Kitâbi'nda da gelecektir. Bu hadîs, Müslim'in rivayetinde daha tafsîlli olarak gelmistir.

[35] ibnu Umer'in bu ta'lîkmi Ibnu Ebî Seybe senediyle rivayet etmistir.

[36] Bu ta'lîki da Abdurrazzâk, Ibn Cureyc'den senediyle rivayet etti.

Bunun ma'nâsi, Ödünçten baska her borcun geri birakilmasi sahîh olur. ödünç verilen seyin ise geriye birakilmasi sahîh olmaz, demektir. Ebû Hanîfe'-nin görüsü de budur

[37] Buhârî bu Ebû Hureyre hadîsini ödünçte de geri birakmanin cevazina hüccet olmak üzere zikretmistir. Bu cevaz ise "Bizden öncekilerin serîati bizim de serîatimizdir" kaaidesi üzerine kurulmus bir cevazdir. Fakat bu konuda görüs ayriliklari vardir

[38] Bu hadîsin basliga uygunlugu "Peygamber'e geldim ve kendisinden alacaklilar yaninda bana sefaat etmesini istedim" sözündedir.

Câbir'in bu meshur "Deve Hadîsi" Alisveris Kitâbi'nda "Ölçüp tartmak satici ve verici üzerine (düsen bir vazîfe)dir bâbi"nda da, sened ve lâfizda bâzi farklarla geçmisti.

[39] Buhârî buradaki baslikta: Mal zayi' etmekten nehyedilmesi, beyinsizlikte hacr konulmasi, ticarî ve her türlü medenî münâsebetlerde aldatmaciligin ve hîlekâr-ligm nehyedilmesi esâslarini ortaya koymus ve bunlari da Kur'ân-i Kerîm'den arka arkaya siraladigi dört grup âyet ile isbât etmek istemistir.

Mal zayi' etmek, mali sebebsiz ve gereksiz yerlerde harcamaktir. Bu bir is-raftir; tasarruf kaaideleri disinda zararli bir harekettir. Bâzi âlimler mah zayi' etmek, mali Allah'a tâat yollarinin disinda harcamaktir demislerdir ki, bu daha husûsî bir anlatistir.

Hacr, lügatte mutlak olarak men1 etmek demektir. Fikihta ise yas küçüklügü, delilik, bunaklik, beyinsizlik, isrâfçilik gibi bir sebebden dolayi belli bir sahsin sözlü tasarruflarinin geçerliliginin hâkim hükmüyle men' edilmesidir. Hacr edilen sahsa Mahcur denilir. Fikihta ve hukukta hacr konusu ile ilgili genis bilgiler vardir.

En-Nisâ: 5. âyetin burada getirilmesi, beyinsizlere mal vermek, o mali zayi' ve heba etmek demek oldugunu anlatmak içindir. Bu âyete yapilan tefsirlerin ortak medlulü, üzerinde husûsî velayeti bulunan aile baskani, ailenin servetini sefîhlige meyilli kadinlarin, çocuklarin, hizmetçilerin elinde mahvolmaktan men' edilmis bulundugunu ifâde etmektedir.

[40] Dârakutnî'nin rivayetine göre, sahâbîlerden Habbân Ibn Munkiz (R) alisveriste dâima aldanirmis. Bunun sebebi de Uhud harbinde kafasina bir tas isabet etmis ve bu yüzden aklî melekelerinde bir derece âfetlI olmustu.
Bu hadîs Alisveris Kitâbi'nda "Aldatmanin çirkinligi bâbi"nda da geçmisti. Hadîsin basliga delîlligi, bu zâtin alisveriste aldanmasidir ki, bu da mali zayi' etmektir.

[41] Bu Mugîre hadîsi, ahlâkî ve içtimaî çok kiymetli esaslar ihtiva etmektedir. Buradaki basliga bunlarin hepsi uygundur; bilhassa son fikrasi olan "Mal zayi' etmek" sözü basliga ayniyle uygun bulunmaktadir